

על התמיכה הציבורית הרחבה במלחמה ומגבלותיה

מאיר אלרן ואריאל היימן | 23 בנובמבר, 2023 | גיליון 1792

התודעה הרווחת בקרב הציבור הישראלי הינה תוצאה של הטראומה הקולקטיבית של ה-7 באוקטובר, שעיצבה תחושה של איום קיומי ולכן הסכמה רחבה שישראל מצויה במלחמת אין-ברירה צודקת. זה הבסיס לתמיכה הציבורית הרחבה מאד במטרות המלחמה ובצה"ל. עם זאת, מלחמה ארוכה, ובוודאי אם תתרחב לחזיתות נוספות או תסתבך, תציב אתגר ניכר בפני חוסנה של החברה הישראלית ועלולה לערער את הסולידריות הציבורית. שחיקה אפשרית בחוסן, ככל שתהיה ניכרת וממושכת, עלולה להקרין לרעה על התמיכה הציבורית במאמץ המלחמתי.

בשבוע הרביעי של "התמרון הקרקעי" של צה"ל ברצועת עזה, בולטת התמיכה הרחבה מאוד של הציבור במהלך הצבאי. מעבר לסולידריות זו ולהתכנסות מאחורי הדגל הלאומי עומדת הסכמה גורפת מצד הציבור והתקשורת הממוסדת עם המטרות שהוגדרו על ידי הדרג המדיני. זאת, בהתבסס על תחושה רחבה של חרדה מול איום עמוק, הסכמה שמדובר כאן במלחמת אין-ברירה מוצדקת, ובהגנה עצמית על המולדת ואזרחיה נגד אויב אכזר ולא-אנושי, שאחת דינו להיכלות. מכאן ההזדהות העמוקה עם צה"ל והתמיכה בו. תמיכה ציבורית כזו הינה בעלת ערך רב למאמץ המלחמתי נגד חמאס.

השאלה היא עד כמה התמיכה בפעילות צה"ל ברצועת עזה תימשך במתכונתה הנוכחית לאורך זמן, ככל שידרוש המהלך הצבאי, ומה עשויים להיות הגורמים שיערערו אותה, או ישנו את צביונה. לתשובות לשאלה זו חשיבות כבר בעת הנוכחית, משום שלפחות לחלקן ניתן לתת מענים שיהיה בהם כדי להאריך את התמיכה במהלך הצבאי ולקיים את השפעתה החיונית על תוצאות המלחמה.

מספר גורמים אפשריים עלולים לצמצם את התמיכה הציבורית במהלכים הצבאיים:

א. אופי המלחמה ומשכה: המלחמה נגד חמאס עשויה להימשך זמן רב, אולי חודשים רבים, בעוצמה משתנה, על פי הנסיבות. במציאות הצבאית הדינמית, עלולות להתרחש תקלות קשות ועליות ומורדות בהישגים ובנזקים. לאלה יהיו השלכות גם על מצב הרוח הלאומי, שיושפעו גם מהיקף אובדן לוחמים וגם מהדהוד הטראומה הקולקטיבית של ה-7 באוקטובר. ככלל ניתן להניח שככל שההישגים הצבאיים בשטח יהיו ברורים, מוחשיים ומשמעותיים יותר, ביחס למטרות המלחמה המוצהרות, כך התמיכה הציבורית תישמר ולהיפך. מה שעשוי להיראות כ"דשדוש" מתמשך, וודאי עם ילווה אבדות רבות, עשוי לפגוע בתמיכה הציבורית.

ב. החטופים, בני הערובה: סוגייה כאובה ומורכבת זו של הימצאות תינוקות, נשים, וקשישים רבים בשבי חמאס, מעצימה את הדילמות הקשות שבפני החברה הישראלית ומקבלי ההחלטות. ככל שיעבור הזמן וככל שסוגייה מטלטלת זו לא תיפתר במלואה, תיתכן פגיעה קשה בחוסנה של החברה הישראלית ותמיכה במאמץ המלחמתי.

ג. המפונים מעוטף עזה ומהצפון, ועמם המתפנים מרצועה, מהווים קבוצה גדולה ומגוונת מאוד, שלחלקם אין לאן לחזור ולאחרים אסור לחזור בינתיים לבתיהם. ככל שיחלוף הזמן עלול חלקם לאבד את סבלנותם, להביע בפומבי את מצוקותיהם, להטיח האשמות על הפקרתם ובכך לערער את מצב הרוח הלאומי.

ד. האתגר האזרחי בחזית הצפון: הלקחים המתבקשים מאירועי ה-7 אוקטובר בעוטף עזה ופינוי עשרות אלפים אזרחים מעשרות ישובים בצפון יצרה אתגר קשה בפני השבתם לשגרה, אלא אם תשונה מהותית המציאות הביטחונית בדרום לבנון. שינוי זה עשוי לחייב מלחמה נרחבת, אולי כוללת, עם חזבאללה. מלחמה כזו צפויה להיות קשה מאוד גם לעורף האזרחי ברחבי ישראל, לתשתיות הלאומיות החיוניות ולמשק כולו. מלחמה ארוכה ומורכבת כזו, בעיקר אם תתפתח במקביל להמשך הלחימה ברצועת עזה, עשויה להקשות מאוד על התווך האזרחי, עד כדי ערעור התמיכה הציבורית במאמץ המלחמתי, ולעורר בהדרגה, לפחות בחלק מהציבור הישראלי, תהיות לגבי הימשכו ואף התנגדות לכך, תוך לחיפוש אחרי אפיקי יציאה ממנה, בשתי החזיתות.

ה. הרחבת העימות הרב-זירתי: בינתיים מרבית השותפים הפוטנציאליים, לכאורה, של חמאס, לא נענו לקריאתו בתחילת המלחמה להתגייס לפעולה משותפת, רב-זירית. כך במיוחד בלבנון, כשחזבאללה נמנע לפי שעה, משיקוליו הוא, מהסלמת העימות עם צה"ל. ועדיין, קיים פוטנציאל להסלמה והידרדרות במצב הביטחוני גם ביהודה ושומרון, בין השאר נוכח החיכוך האלים הגובר בין יהודים מהימין הקיצוני לבין תושבים פלסטיניים. בישראל עצמה נשמר עדין השקט בין ערבים ליהודים, אולם ניהול לא זהיר של מערכת רגישה זו עלול לתרום להתפרצות לא רצויה.

ו. הכלכלה הלאומית והאישית: למלחמה ארוכה, וודאי בשתי חזיתות, נלווים מחירים גבוהים למשק ולבתי האב. הוצאות על הלחימה עצמה גבוהות מאוד, מאות אלפים של מגויסים ומפונים אינם עובדים, החזרה לשגרה במוסדות החינוך ובמקומות העבודה איטית ועיכובים בשרשראות האספקה בארץ ומחו"ל עשויים לייצר מצוקות קשות ברמה המדינתית והמשפחתית. מצוקות אלה עלולות לבוא לידי ביטוי גם בכרסום בתמיכה במאמץ המלחמתי.

ז. תפקוד רשלני של משרדי הממשלה: מול גל ההתנדבות האזרחית הנרחבת ומעוררת ההשראה והתקווה, בולט הניהול הכושל של חלק ניכר מהמערכת הממשלתית. לאחרונה מסתמנת בחלק מהמשרדים התאוששות איטית, אך זו רחוקה עדיין מלספק את צרכי

הציבור בתקופה מאתגרת זו ואת ציפיותיהם. תופעה זו תורמת לתחושות של תסכול בקרב רבים, הנזקקים לפתרונות מערכתיים ולסיוע ממשלתי נקודתי.

ח. הפוליטיקה הישראלית: הסיסמא המובילה "ביחד ננצח" עשויה להימצא חלולה מול תרחיש שבמסגרתו יעלה שוב, וביתר עוצמה, הקיטוב העמוק בציבור הישראלי. כבר עכשיו ניכרים סימנים מדאיגים לכך, המעידים על כי הפילוג הפוליטיקה הזהויות חיה ובוטטת מתחת לפני השטח. כך גם מחלוקות עקרוניות בציבור הישראלי אודות הסכסוך הישראלי-פלסטיני ומקומה של הרשות הפלסטינית בשיקום עתידי של עזה לאחר המלחמה. חרדה נמשכת, מבוכה, אי-וודאות, קשיי יומיום ותסכול, בהעדר הישגים צבאיים ממשיים מהירים, עלולים להצטבר ולהעמיק את הקרע בתוכנו, שהינו האויב הפנימי הגדול של הסולידריות הקיימת והנדרשת כל כך בעת מלחמה.

ט. המעטפת הבינלאומית: לפי שעה, ישראל זוכה לתמיכה משמעותית מאוד ממעצמות המערב ובראש ובראשונה מארצות הברית, מהציבור האמריקאי ומקהילות יהודיות ברחבי העולם. כל זאת, למרות סדקים בתמיכה מצד תקשורת עוינת והתנגדות ציבורית המתעוררת לנוכח האסון ההומניטרי ברצועה. גם בהקשר זה יש לקחת בחשבון שינוי לרעה עקב לחצים פנימיים והתארכות המלחמה ונזקיה בתווך האזרחי. סביר להניח כי הלחץ החיצוני על ישראל להאט או לרסן את המהלך הצבאי יגיע לפני שיתעורר לחץ פנימי לעשות כן. זאת, בעיקר על רקע חילוקי דעות עמוקים לגבי תמונת המצב הנשאפת "לאחר המלחמה". התערעורת התמיכה הבינלאומית ובעיקר זו האמריקאית, עלולה להקרין שלא לטובה על הזירה הפנימית ולהגביר ספקות והסתייגויות בקרבה לגבי הימשכות המאמץ הצבאי ברצועה.

משמעותם של גורמים אלה, במיוחד נוכח הצטברות אפשרית של כולם או חלקם, הינה שהזמן הוא גורם מרכזי במלחמה, גם בתווך הפנים-ישראלי, וכי הוא אינו פועל בהכרח לטובת המאמץ הצבאי. מלחמה ארוכה, ובוודאי אם תתרחב לחזיתות נוספות, תציב אתגר ניכר בפני החוסן של החברה הישראלית ועלולה לייצר "שעון חול" פנימי, שיהיה בו כדי לערער את ההתגייסות הקיימת ולפגוע בסולידריות הציבורית ובתמיכה במאמצי צה"ל. אין להוציא מכלל אפשרות שתסיסה אזרחית, ככל שתהיה ניכרת וממושכת, תקרין לרעה לא רק על הסולידריות החברתית, אלא אולי גם על תחושת הנחישות המובהקת הקיימת עתה בתוך הצבא.

על כן, בכל מקרה, יש להיערך כבר עכשיו ולהתחיל לפעול על מנת להתמודד עם מכשולים אפשריים וצפויים אלה. זאת, באמצעות בנייה של מערך מענים שיתייחסו לסוגיות הללו לגופן ובכך לבנות ולחזק את חוסנה של החברה הישראלית בעת הזו, תוך כדי מלחמה.

מאז פרוץ המלחמה מתפקדת הממשלה מול האתגרים האזרחיים הפנימיים ברמה חלקית בלבד, במידה רבה של אלתור ובלבול, ולא דווקא בהתאם לציפיות הציבור. עד עכשיו החברה האזרחית, המתנדבים והעמותות מילאו חסרים מהותיים אלה במידה מפתיעה של הצלחה. אולם בכך לא די. בצד המשכה של התנופה האזרחית, יש צורך דחוף בהתעשתות של המערכת

הממשלתית והפוליטית. זה תנאי ראשון וחיוני ליצירת תשתית חדשה ואחרת להתמודד עם האתגרים הפנימיים האדירים.

כפי שצה"ל ידע להתאושש במהירות רבה, תוך ימים ספורים, מאסון ה-7 באוקטובר, חייבת גם הממשלה למלא את משימותיה בחזית האזרחית, בשילוב כוחות, ועל פי סדר העדיפויות שמכתיבות המלחמה והשלכותיה בזירה הפנימית. עתה, שכתשומת הלב הציבורית ממוקדת במלחמה ובצה"ל, יש צורך בהתארגנות ממשלתית, ביחד עם החברה האזרחית, למתן מענים הולמים, גם דחופים לטווח הקצר וגם בסיסיים לטווח הבינוני והארוך. נדרשת מנהיגות לאומית שתעשה זאת - עכשיו.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט